ԵՒՐՈՊԱ

Պարբերական Լուրեր

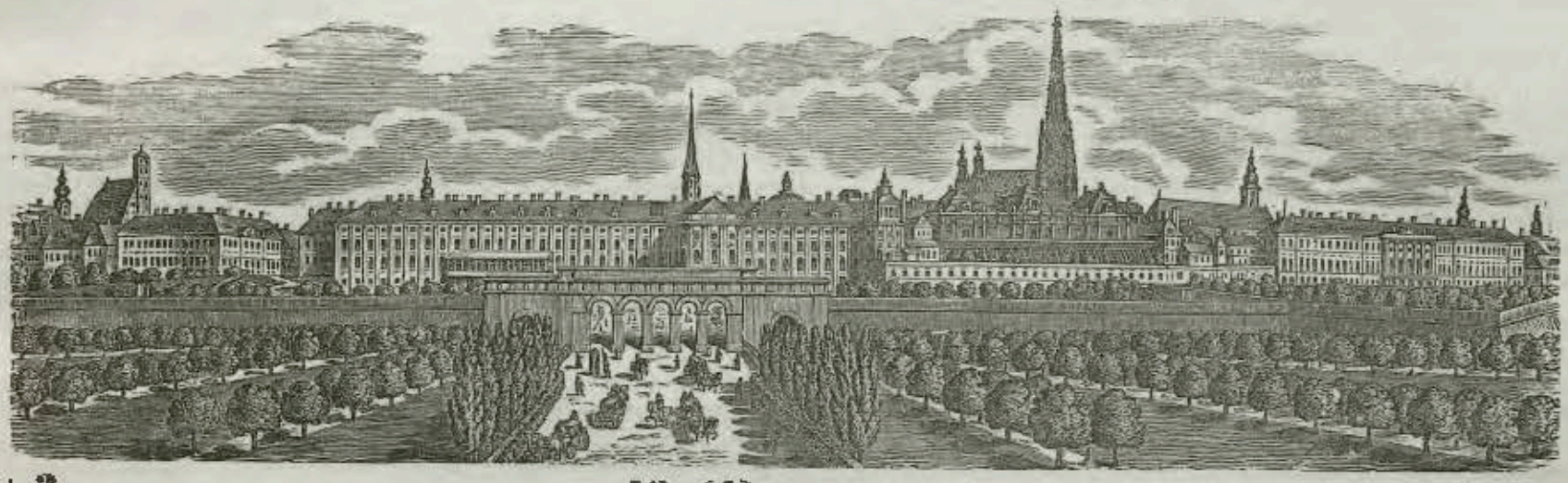

Թիւ 3 — 13 (1) ՅՈՒԼԻՍԻ — 1847

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԵՆՆԱ. Մանանայի անձրեւ։ — ԿԱՌԼԻՍ. Իմիլ Ժիրարտէն պատգամաւորութիւնէ կը հրաժարի։ Լեհերուն վրայ եղած որոշում մը։ Հիւսիսային վրայ եղած խռովութիւնը։ Գիւղերէն մեկնիլը։ Պոզնացաւ՝ Քսիմենոս ըրած արիւնհեղութեան պատմութիւնը։ — ԱՆԳԼԻԱ. Քեզգիայի խեղճութիւնը։ Լոնտոն Երիտասարդը։ Տաս Ամիսէ կոմսին ու Լուսնոյ դաշնակցութիւնը։ Գաղղիոյ ցաւը հին գեւազանին՝ խեղճ հեղինակին։ ու նոր գեւազանին Լոնտոն հասնելը։ Խորհրդարանին երբ գոցուելը ու պատգամաւորներուն խորհրդատան երթ լսուելիքը։ Պ. Տիսրայէլիին Գրագրէն վրայ խոսած ճառը։ — ՀԵՅՈԹԻՍԻՆ. Լուցեանի մեծ խորհրդարան պահելիքուն ճառը։ — ԼԻՍԱՏՈՆ. Ընդհանրապէս ամեներ խնամոտ հոգին անմոռաց կը լսուին քոյր Օրորդիի Եռանդամեայն ճառերը։ — ՊԱՏԱՆԻ. Մոնդեմաքիսները։ — ՀՈՒՍԱՆԱՅԻՆ ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ. Հրեէն խեղճին համար եղած ընդունելութիւնը։ — ԱՄԵՐԻԿԱ. Պերսիկոյի վիճակը։ — ՌՈՍԻԱՅԻ ԱՆԱՌԱՋԻՆՈՒԹԻՒՆ. Կոստանդնուպոլսոյ վառոդանոցութիւնը։ Լուսաւոր լուրեր։ — ԻՏԱԼԻԱ. Ամ տարուան հունձքին վրայ տեղեկութիւն։ — ԲԱՐՈՅԱՆԱՆ. Հոլանդիոյ տիրութիւն։

ՎԻԵՆՆԱ, 12 ՅՈՒԼԻՍԻ

Ընթացք ամբոյն սիկզբէն վեր Աւստրիայի սահմանաւորեան մէջ առկին անդին մանր մանր հնոտիներնը կը տեղան, պէտ որ հասարակ ժողովուրդը մանանայ կ'անուանէ։ Յունիսի 13ին Իշլի մօտ գիւղի մը մէջ ու 16ին նոյն Իշլի մէջ այսպիսի հունտի նման քանիներ այնչափ բազմութիւնամբ եկած են որ երկրին երեսը ընդուցեր են։ Նոյնպէս ալ Կայլիցիայի մէջ Դիոքաւի կողմերը նոյն ամսոյն 17ին ու 19ին այսպիսի մանանայի առատ ինձրեւ եկած էր։ Ու վերջի օրերը Վիեննայի մօտ Պոյսֆէնշլեայն բերդին քովերը մանր սերմի կամ ընդի մեծութիւնամբ, կամ ուռելի որուան (պէնէնա) չափ, ահագին բազմութիւնամբ տեղայ։ Գեղացիք իսկոյնեան կարկուտ կարծելով պատուհանները գոցին։ բայց եսքը տեսնելով որ ուրիշ բան է, Ս՝ատանայ Բանանայ ըսելով ժողվեցին։ Հատերը ինչպէս որ մեծութիւնամբ հաւասար չէին, առանձ ալ ձեւով իրարմէ տարբեր էին։ ոմանք կլոր, ոմանք ալ աւելի երկայնաձեւ, գոյնը՝ առ հասարակ ձերմկի դարեղ բայ դեղին է, շեփոր համը՝ գրեթէ կաղինի (ֆէնոզէ), կամ նոր չեփած գեռնախնձորի նման, բայց կծու, փոքրիկ համ ու կաշուն։ ոմանք հատ հատ են ոմանք ալ երկուքը երեքը մէկտեղ իրարու կպած, երբեմն ալ բարակ մազնջուկներու կամ արմատի նման նուրբ թելերու վրայ շարուած, գետնի վրայ տարածուող տունկերու պէս, ամենեւին գետնատուշի (ապէնէրէ) կը նմանին։ Գետնաս նարտնեան հոտերուն բնակիչներ չհանդչած շատերը առին անկեցին, որ տեսնեն թէ ինչ զարմանալի բան ու պատգամ պիտի երթէ։ Մրատի թէ առանձ հատեր այնչափ առատ եկեր են որ ժողովուրդը առիններով ժողվեր ու եփեր է։ Լիտոնը բրլենի, իսկ կամիով եփածը կամենատուրի համ ունի կ'ըսեն։ Ինչպէս անձրեւով եկած մանանայ կարծելը պարապ եղաւ, վասն զի քննելով իմացուեցաւ որ ասոնք Պատան դաշտանոց ըսուած հրանունկի տեսակ տնկին արմատներուն վրայ եղած պզտիկ հատերն են եղեր, որոնք սատիկ անձրեւներու հեղեղին տնկուած տեղերնէն ելլելով ու ապամոնելնէն բաժնուելով դիմերիկը տեր ցրուեր ու տեղ առեր դիզեր է։ Օրուդածնիս առով ալ կը հոտատի որ մէջէն եկած հիւթը մարդու մարմը կ'ուռցնէ, ու առով հրանունի յատուկ կծուութիւնը յատնի կը տեսնուի։ Ասխոտը ամէն դաշտեր ու մարգեր եւ մանաւանդ խոնաւ տեղի կը բուսնի, դարման ծաղիկ կը բռնայ, ու Յունիսի մէջ բոլորովին հասած ըլլալով՝ հատերը արմատներէն դիւրաւ կը բաժնուին։ Ուստի ելթ որ նոյն առնենները սատիկ հոտով անձրեւ մը դալու ըլլայ՝ առ մանանան կը սկսի տեղալ, ինչպէս շատ անգամ պատահած է։

ԳԱՂԻԱ

Ընտրողներուն խորհրդին մէջ Իմիլ Ժիրարտէնին ապա հրատարակելիքն՝ պաշտօնեաները մեծ շփոթութեան մէջ ինկած կ'երեւան, որովհետեւ առով իրենք յանդուգն եղած կը սեպուին։ մինչեւ կ'ըսուի որ արդէն Կիզոյ ու Ցիւշտէլ պաշտօնեաները թոգաւորէն իրենց պաշտօնէն ելլել խնդրած ըլլան, ու Պիւժոյ ողարարպետին նախագահութեամբը նոր պաշտօնեաներ ընտրելու վրայ ըլլան։ բայց աս յուսերը դեռ առուգութեան կը կարօտին ու տուտ կ'երեւան։ Մինչեւ անգ որ Գուոնոյ տէր Ջեպա այնպէս կը կարծէ թէ աս ժիրարտէնի ազատելովն ալ դեռ պաշտօնեաները իրենց դիրքնը յաջողուած չեն համարիր։

Իմիլ Ժիրարտէն յուսալով որ պատգամաւորներուն սենեկին մէջն ալ յաղթէ, իրենց առաջարկեց որ աս բանիս վրայ քննութիւն ըլլայ։ Պատգամաւորները աս առաջարկութիւնը չընդունեցան ու մերժեցին։ Ան ատեն Իմիլ Ժիրարտէն յուսահատեցաւ որ նաեւ պատգամաւորներուն մէջէն ելլէ, ըսելով թէ Զարպարտոյն անուն չէր ուզեր յանձն առնուլ, ուստի եւ պատգամաւորութիւնէս կը հրաժարիմ, թող դիս բնտրողները գիս ուրիշներ դնեն։ Այսպէս ալ Նաւարի մը կրնայ պատգամաւորներուն խորհրդարանի նախագահին ու հրաժարիլն։

— Յունիսի 8էն՝ Եկեմեցից գրին (bardgel) քնոտութեան վրայ տարուած տեղեկութիւններէն քաղելով կ'ըսէ թէ պաշտօնեաներուն 1848ին համար ուռաջարկած կարգադրեալ ծախքը 1,368,276,127 ֆիրանք է։ Պէնոմիտեան մանաւանդ որ ժողովրդը աս գումարէն 7 միլիոն ֆիրանք կ'ուզէ նոր կարել, որովհետեւ թէ յանձնարարն եւ թէ ծովական գործերն 1847ին վիճակը անօգուտ պիտի մնայ։ Ի վերայ այսր ամենայնի տարեցոյց վերջը պակասը կամ պարտքը դեռ 30 միլիոն ֆիրանքի պիտի հասնի։ Մանաւանդ քննութեան ժողովրդը կ'ուզէ աւելի եւս ճշդել ու կարել արտարդ կարգի երեւմունից գրին մէջէն։ Ան տարուցն հատուցեալ գործերուն, պատերազմի ու ծովական զօրքերուն համար ըլլալու ծախքը, նոյնպէս 1848ին համար ուզուած ծախքը, ու 1846էն ետեւցած ու շգործածուած սատկը մեքենագ առնելով գումարը 472,288,939 ֆրանքի կը հասնի։ մանաւանդ քննութեան ժողովրդը ասկից 92,768,000 ֆրանքի չափ քիչցնել կ'ուզէ, այս ինքն 85,268,000ի չափ հատուցեալ գործերու բաժնէն, 6 միլիոն դատարանի բաժնէն, ու 1½ միլիոն ծովային զօրքին բաժնէն։ Պետական ծախքը ժողովրդը հաւանեցեալ կերպով կ'ուզէ որ գործածուի։

	1847էն	1848էն
Երիսմիի ճամբաներուն համար	94,568,031	65,330,021
Դաւանանգիսանները. ու գիշերը լուսաւորող աշտարակներու համար	17,882,361	19,000,000
Հատարակաց օգտին համար շինուած շէնքերուն	2,500,000	1,796,000
Ալգերի մասերուն . .	17,666,000	15,000,000
Կամուրջներուն	2,963,000	1,200,000
Դոր ջրանցքներու	16,000,000	12,549,000
Գետերը շտկելու	6,947,000	12,500,000
1841ին մանաւանդ սրէնքով սահմանած գործքերուն	3,127,639	2,448,500

Յամենով 1847ին բոլոր տարեցոյց կարգի ծախքը 161,654,031 ֆրանքի կը հասնի, իսկ 1848ինը 129,824,124 ֆրանք կ'ըլլայ։ Մինչեւ 1848ին վերջը գանձն 765 միլիոն պիտի զգալի։ առատ հասնի որ ժողովրդը կը կարծէ թէ տերութիւնը նորէն պարտքի տակ պիտի մնայ։

— Յունիսի 25ին խորհրդեան մէջ երբ որ առ եղեալ ու մոց վրայ կը միձնին, պ. Ֆրան Ռոմարանցին Հերուեանցի հնոտկուան դրպիտութեան ու փոխոխութիւններուն վրայ խօսք բացաւ, որուն պ. Փիլոյ պատասխան տուաւ թէ Հերուեանցիներ սահմանագրութիւնը փոխելու իրաւունք ունի, բայց երբ որ փոխելու բլլայ ու նոր սահմանագրութիւն մը գնէ՝ առ առանց Պոդզիա եւ ուրիշ ազգութիւններն ալ իրաւունք ունին մասնակցիլ թէ իրենց ալ ունեցեր նոյնը ինչ համարայ պիտի լանեն, որովհետեւ հնոտկուան Հերուեանցիի սահմանագրութիւնը Վիեննայի 1815ին դաշանքը հաստատած է, ուստի թէ որ հիմա իրենք նոյն սահմանագրութիւնը փոխելու ըլլան, ըսաւ, մենք ալ ան ատեն ազատ ենք փոխածներն ընդունելու կամ չընդունելու։ Ան մարդ, ըսաւ, Պոդզիայի դեսպանը՝ դրեխաւոր քաղաքին կամ տեղը դն (փորորդ, Vorort)* արդէն յայտարարութիւն մը տուած է։ Ան ալ յայտնեց որ Աւստրիան ալ առ բանիս մէջ Պոդզիայի հետ միաբանած է։

— Նոյն օրը ու անոր երկրորդ օրը առնակալները Գիս դիրքը զօրացուցին ու անոր վիճակակիցներուն դատն վրայ՝ պ. Ֆրանկը ընդհանուր փաստաբանին տուած տեղեկութիւնները քննելու համար ժողովրդի Նստան։ Ինչոր ամիսանանեալները ձեռքերնին իրենք գիրքը ստորագրելու համար ապած թղթերով եկան ներս մտան, ու ան թղթերը ժո-

* Տես Գիտութիւն Ցերութեանց. հատոր Ա. եր. 271։

զոփանութիւնը յանձնէցին։ Յունիսի 26ին ժողովքին մէջ 186 ասենակալ կար, ու ասենքը՝ վերջապէս ընդհանուր փաստաբանին աս նիւթիս վրայ տուած տեղեկութիւնները քննելով որոշից որ Ֆերան Պիտիէն՝ գլխաւորի տեղակալը ու Դաւղիայի ասենակալը, դարձեալ Բարմանդիէ փաստաբանը, Բէլբրբա, ու Դէսադ Գաւղիայի ասենակալը (որոնք երբեմն Մայիսի 12ին դահճին մէջ կնքոց պահուան ու Հոկտեմբերի 19ին պաշտօնանութեան ժողովքին մէջ արտաքին գործոց պաշտօնեայ եղած էր) դատապարտեն, որովհետև բաւական ամբաստանութիւն կայ որ ասոնք 1842ին Հաւտ-Սաոն (Haute-Saône) գաւառաց ազգ. հանքը Բարմանդիէին ապրուստ համար հատարակոց գործոց պաշտօնեային կաշառք կերցուցեր են, իսկ ընդարձակը Պ. Դէսադ ան ասենը հոտարակաց գործոց պաշտօնեայ ըլլալով՝ պարդեւ ու տակ ասնելով աս հրամանը տուեր է, որ իր պաշտօնին աս մասին համար չէր կրնար առնուլ։ Խորհրդեան գահերէցը որոշեցաւ որ դարձի ինձ օր օր աս բանիս վրայ պիտի վիճուի, ու դանենք հինգ օր յառաջ ամբաստանեալներուն պիտի ծանուցանենք։ Դատի կոչուողներուն հասակն աս է։ Դիւպիէր գլխաւորը 61 տարուան է, Բարմանդիէ՝ 55 տարուան, Բէլբրա՝ 75 տարուան, ու Դէսադ՝ 67 տարուան։ Բոլոր դերերնը պաշտպանելու համար կարդաւ Բէլէ, Պարոշ, Շամբի ու Կոմիէ փաստաբաններէրը ընտրած են, որոնք ամենէն քաջ փաստաբաններն են։

— Դաւղիացւոց Քրիմբինա ըրած արիւնհեղութիւնն պատմելու՝ Պոնագիգիւսիոնէ լրագրին գրուած թղթի մը մանրամասն կը պատմէ։ Լեսիլ ծովակոյսին Մաքաոյէն եկէլէն հետը, ս իպ դրիէօզ (ֆրէնէ) նաւը՝ Լարիէր հրամանատարին քշքինքինցի թագաւորին գրած թուղթը տանելու համար Դուրան խրիւեցաւ։ Այս թղթին մէջ Լարիէր կը պահանջէր՝ որ Ա. Լաֆիվը քարտիզը թող տրուի։ Բ. Երկու տարի յառաջ ծովակալին՝ թագաւորին խրկած թղթին պատասխան տուի։ Գ. Երկու տարի յառաջ Սինեացւոց թագաւորին հանած հրամանագրին նման, Քրքինքինցի թագաւորն ալ՝ քրիստոնէական կրոնին ազատութեան հրամայեցաւ հանէ։ ու Դ. Տեղ մը տայ ուր Քրքինքինա մնալու եկածներուն յիշատակարան ու արձան կանգնուի։ Ս. ֆրդրիէօզ նաւը Դուրան հասնելուն պէս՝ ծանոյց որ Պլուար կրկնայարկ (ֆրէնէ) նաւն ալ եսի։ էն կու գայ։ Ս. ֆրդրիէօզ ազգէ ընդունելութիւն չգտաւ։ մանաւորմիները (երկրին նախարարները) դրին մէջերը խանդաղուն պէս՝ տանուլ շուկային, ու նաւին իրենք սրէն աւելի նուազ հանդարտի մէջ կենալ։ ու ասանց տեղացի մեծերուն հրամանին նաւէն մարդ դուրս ելլելու հրաման չէին տար։ Ս. երբ յիշուած նաւուն հրամանատարը տեսնելու գլխաւորին հետ խօսիլ ուզեց, ուսն ան միջոցին մէջ Պլուար նաւն ալ նաւահանգիստ մնաւ։ Նաւահանգստին մէջ գտնուած Քրքինքինացւոց հինգ (ֆրէնէ) նաւերը՝ նոյն օրը դուրս ելնել կ'ուզէին, բայց կրնար նաւին հրամանատարը տեսնելով օր անոնց նաւահանգստին մէջ կենալը իր վախճանին դիւրաւ հասնելու ազէկ կը ծառայէ, արդէնից թող շատաւ։ Դիւ մը նաբր տեղացին գլխաւորը նկաւ, ու նաւուն հրամանատարն ալ 50 հոգւով ցանք եկաւ։ Երիկոյն խոտակցութիւնէ ետքը, գլխաւորը թագրիք չէ ինչ առնուլ հարցաւ եւ ոչ տեսնել ուզեց, բայց խոստացաւ որ 10—12 օրէն ետքը պատասխան կու տայ։ Տասնութերորդ օրը հրամանատարը մարդ խրկեց՝ որ տեսնէ թէ ինչ պատասխան կ'ելլէ։ բայց արդէն առջի օրուընէ կը տեսնուէր որ ծովին եղերքը զօրաց շարժուած մը կայ։ 6 մեծ նաւեր նաւեր, որոնց մէջ գրեթէ հարիւր հոգիէն ու 20 թիւ քարշելէն աւելի կար, նիսան եղերքի նեռեցին, ու ասոնցմէ պատերազմի պատրաստութիւնները աւելի յայտնի կը տեսնուէին։ Երեկոյ առտու զարդերի նաւերուն պաշտամանակներէն մէկը՝ տեղացի քրիստոնէ մը (որ լեզու չգիտնալով նշանով կը խօսէր), խնամաւոր որ Քրքինքինացիք Դաւղիացւոց նաւերուն վրայ պիտի յարձակին, շատով նաւ գարձու ու բաներ խնայուց։ Հրամանատարը մարդ խրկեց գլխաւորին ու բաւ որ թէ որ ճանչերը տեղերնէն շարժին, վնասին կրակ կը թափեմ։ Պատասխանը օրուան չքաւ, ու երկրորդ օրը նշան տուելով 6 մեծ նաւերը Դուրանի շինուածքին դարձան, ու կռիւ սկսաւ։ Շուտ մը Դաւղիացւոց սոսկալի կրակէն Քրքինքինացւոց (ֆրէնէ) նաւերէն երկուքը օգը ելան, երկուքը պատեցան ու մէկը ընկղմեցաւ։ 73 վիրաւորներ մէջ բերուր հանդիսաւորութիւնը լմընցաւ, ու երկրորդ օրը Դաւղիացիք հոն տեղը պատուած դղեակ մ'ալ կործանեցին ետքը երեք տեղը դարձան։ Հիմա խնդիր է թէ Դաւղիացիք նորէն ետ պիտի դառնան թէ չէ, որովհետև աս երկրին հետ Լուսովիկոս Ժ.Դ.ին ժամանակէն է որ հարցդակցութիւն ունին, ու աս անգը Ասիոյի մեծ նաւահանգիստներէն մէկը ըլլալով՝ անկից յուսացածներն մանաւանդ թէ ունեցածնին միայն կրծի շահ չէ։

ԱՆԳԼԻԱ

Լոնտոն 23 Յունիսի։ Բարոյ Բէզդիայի թագաւորը հոս հասաւ։ Ինչպէս կ'ըսուի, աս ճամբորդութիւնը տասնչորեան համար բլլալով աս կողմերս ոչչափ ասուն կենալերը չի խլացու իր։

— Յունիս 24։ Լանեակաշէրուն խորհրդեան մէջ երեւելի բան մը չանցաւ։ Մէյ մը Լորտ Պրուկէնը Տաս Անգան կոմսին ու իր ընկերներուն գերութիւնը պատասխանի երկայն տեւողութեամբ դէմ խօսեցաւ, ու բաւ թէ կը յուսամ որ նոյն կոմսը գոնէ իր պատուոյն վրայ խոսք տալով շուտով կ'ազատուի։ — Պ. Ռոպէկ հարցուց թէ Լորտ Անգլեսեան գերիները Անգլիացւոց նաւերուն մէջ որոնուն ծախքովը կը կերակրին, որպէսզի Անգլիացւոց վրայ բան պիտի ըլլայ, ու աս նոյն ծախքերը աս ատենն ելեւմտից հաշուին մէջը պիտի մտնեն։ Բարձունի գանձապետը պատասխան տուաւ թէ մինչեւ հիմա անոր դիտակները շատ մեծ չեն։

— Ցոյն օրը Թոպոհիին Պէդդինկէմի ապարանքին մէջ հանդիսութեամբ Ալէնդ Օլէր Պաշտպանի գնասանը ընդունեցաւ, օրն որ երկրին տանն Անգլիս գիտպանութիւն ընելն եանէ՝ Դաւղիա գացած ու անկից նոր գարձած էր։ Իսկ Յուլիսի 1ին Լանտոնէն այսպէս կը գրեն։ Պրոյեի գուրբը երէկ իրիկուն հոս հասաւ, ու շատ մը Թոպոհիցի պիտի ներկայանոյ իր Դաւղիայի դեսպանութեան հրաժարելու համար։ Պ. Սէնդ Օլէր գալ երկուշաբթի Անգլիայէն բաժնուի պիտի՝ որ Ամէն մարդ կը ցաւի։

— Սրն լրագիրը կը ծանուցանէր թէ Թոպոհիին ամսոյս 13ին անձամբ խորհրդանոցը պիտի՝ որ գոնէ։ բայց Դաւմն եւ ուրիշ լրագիրներ կ'ըսեն թէ ակնութիւնը՝ խորհրդանոցին դարձ իրը մինչեւ ամսոյս 23ը պիտի՝ ուշացնէ, նոյնպէս ալ խորհրդատան լուծուիլը ուշ ձգել կ'ուզէ, որպէս զի նոր պատգամաւորներուն ընտրութեան տարին եղած շփոթութիւնները հանձքի տարին չպատահին"։

— Գէտ. խորհրդանոցը չի գտուած չենք ուզեր մեր ապագայներնը աս տարուան խորհրդանոցին մէջ գլուցուած երեւելի տարեւելի տարեհանումներն զրկել, որն որ Պ. Ֆիտպատրիքի պատգամաւորը Մարտի 16ին Գրագաբին Լեստրիոյի տեսութեան հետ միանալուն վրայ խոսեցաւ։ Ա. ո Գրագաբին առնուելուն վրայ շատ ուղղամ շատ տեսակ խոսուած ու լրագիրներու մէջ գրուած է։ Թէ որ մէյմը Անգլիայի ու Դաւղիայի հիմնարարութեան Լուսիտանոյ խառնվելեան մէջ խառնուիլը մոռանալու ըլլանք, կարծենք թէ Գրագաբին դեպքերը կ'արդարանան։ բայց Պ. Ֆիտպատրիքին խոսքը որն որ հանուռանալով հոս կը գտնենք, խնդիրը աւելի եւս կը լուսաւորի, ու ամէն տեսակ տարակարծութիւնը կը փարատէ, որովհետև այնպիսի խորհրդանոցի մը մէջ խոսուած ու ընդունելի եղած է, որն որ քիչ մը առաջ բոլորովին հակառակ կարծիք ունեցած ու բողոքած կը։ Հատակի Պ. Ֆիտպատրիքին Ճառը։

"Տիրոջ. Ես ինդրեցա վրայ պուրիր. ամէն խոսքերուս մէջ միայն ձեր ուզիղ մտաց դատաստանին կրնամ դիմել, ու ոչ թէ ձեր տրամին կիրքին։ Շատ խնամուն պատմութիւններ ու ճարտարասանական ջերմ ոգւով խոսակցութիւններ լսեցի, որոնք թէ որ 1772թն (Լեհաստանին առաջի բաժանման տարին) խոսուած ըլլային՝ մեր խորհրդատան մեծ պատիւ կ'բերէին, ու տարակոյս չկայ որ Եւրոպայի վրայ ալ մեծ ազդեցութիւն բրած կ'ըլլային (Լսեցէք։ լսեցէք ու ծիծաղ **)։ Բայց Լեհերուն ինքնիշխան տերութիւնը վերջացած է։ Լեհաստանի սկզբ ինքնիշխան տերութիւնն կործանման վրայ է ալ, կը յուսամ, մանաւանդ որ այնպէս կը կարծեմ թէ Անգլիայի շահուն համար պէտք էր որ Լեհաստան ինքնիշխան ու ազատ կենար։ — Պիտի արդեւք ձեզի յիշեցնել որ Անգլիայի խորհրդանոցը Նէրսոյոյի ամէն ժողովներէն եռքինն է, որ Լեհաստանը բաժնող տերութիւնց բանած ընթացքին վրայ դատաստան ընելու իրաւունք ունենոյ (Լսեցէք։)։ Ես բանարանութեան է դարձ գրուելէն յետաջ, ան ժամանակուան Անգլիայի տարաբնին գործոց պատասխանատու ամէն մարդուած ու պատրաստուած բաները տեղն ի տեղոյ խնայած էր։ Ինչը Գաղղիայի ազդեցութիւնը հոս հաղորդակցութեան մէջ էր, ու Գաղղիայի տարբ.

* Անգլիացւոց պատգամաւորներուն խորհրդատուներ եղողը տարի մէկ մը ըլլալու։ այս ինքն վեց տարին ընտրուած պատգամաւորները մեկնելու իրենց պաշտօններն կ'ելլեն ու տեղերնին նոր պատգամաւորներ կ'ընտրուին։ Ես տարի վեցերորդ տարին ընտրուս։ Ասոր վրայ ու դրան ընդարձակ տեղեկութիւն կրնայ տեսնուլ Փիտպատրիքի Հերբերտիանց գրուած գրքին մէջն։ Հանրագր Ա. էր. 241 — 245։

** Բարոյական Ճառերու մէջ գրեթէ գրուած ձեռագիր լաւերը՝ ժողովականներուն քան զանազան խոսքերը կամ քան նշանները են։

նիրը յառաջ անցաւ ու Անգլիայի հետ միացաւ որ ան բաժանումը արգելէ։ Ես մեր պաշտօնեան դիտաբերեամբն ու տեղեկութեամբը մեր մինչեւ հիմա ունեցած արտաքին գործոց պաշտօնեաներն ամենէն մէկն էր մեր։ Բայց Անգլիայի խորհրդանոցը ինչ քրտաւ։ Երբ որ Լեհաստան բաժնուելու վրայ էր, նոյն պաշտօնեան պաշտօնէն ձգեց մերժեց (Լեսցէք։)։ Լեհաստան բաժնուեցաւ. նոյն իսկ Գաղղիան որ աս բաժանումը արգելելու համար Անգլիայի հետ միանալու կ'ուզէր, քիչ մը եղբը Ամերիկայի մեր սեղհանոն գաղթականներուն կուռին մէջ՝ մեր սիրերիմ ու անհայտ թշնամին եղաւ։ — Այդ եղիէ ճշմարիտ է, եւ կարծեմ թէ ասոր վրայ մեկը շատախաւսիր, որ տաղնէրս եղած. ինդիրը՝ Լեհաստանի բաժանման ազէկ կամ դէշ։ ըլլալուն հետ կապ մը չունի, ան ասան ընենք ու տեսնենք թէ բան մ'ինչ բանի վրայ հաստատուած է ինդիրներս, որ պիտի որոշենք։ Կը ըսուցուի ու կը պաշտպանուի որ երեւելի գաղնապրութիւն մը (Լենինգրատը) միրաստուած ու քանուած ըլլայ։

Ես ան ատեն սանեանաւոր Գրագաբ քաղաքին պատմութիւնը շատ ատրիներն վեր մինչեւ հիմա յառաջ կը բերի, ու կը պատմի թէ ինչպէս Գրագաբ քաղաքը՝ որն որ կոտրելի սկիզբները Լեւսարիայի տակն էր, Եկաթերայի անցաւ, վերջին Լեհաստանի քաղաքը եղաւ, եւ որ ուրիշ տերութիւնց պաշտպանութեան տակ մնաց։ Ես միմարին մէջ պաշտպանութիւնները շատ անգամ զօրքով քաղաքը բռնեցան ու տիրանալու թիւնը փոխեցին, այնչափ որ միւնչեւ քաղաքին տարեկանութիւնն վրայ ղանապան կարգադրութիւններ ալ բրին։ Լսեմ եւ ասանկ խոսքը յառաջ կը տանի։ Պ. Լեհաստանի բաժնուելէն ետքը դեռեմ 80 տարի անցաւ, որն որ Նոր բռնած պատմութիւնն ժամանակին քառասունն ունի է։ Ես 80 տարուան մէջ Անգլիա իր գաղթականները կոչարնցուց, Գաղղիա ապատամարդեցաւ, Լեւսարայի դատարը առնուեցաւ (Դարձեանէն)։ Իրանանան՝ Անգլիայի հետ միացաւ. մնանանդ թէ աս մեծ գիպուածներն ետքը այնպիսի դէպքեր ալ պատահեցան, որոնք որ նոր բլլալնին դեռ հոս անգլ հանուանքներուն մարդն չեն եղած (Հաստատեցեն)։ Արդ. աս պարագաները մտածելով, մի կնոջ ասանեալ որ Լեհաստանի բաժանումը հիմա այ. բաղաքական մեծ գիպուած մը բլլալն գաղափած է, ու ասկէ ետքը պատմութիւն գիպուածի մը տեղ պիտի՝ որ առնուի (Հաստատեցեն)։ — Անդրիա ու Գաղղիա իրենց երկու անուանի պաշտամանեանութեամբ բերնէնի հաստատեցին թէ Եւրոպայի ցամաքային մեծ տերութիւնները, որոնք գաղութց մը գէմ բրին, որ իրենց կարծ ետքը նոյնպէս Լեւսարայի գիտաւոր արձանագրութիւնները մեկը կը սեղաւի, ու Բրիտանիայի պատմութիւնը՝ նոյն խորհրդատան մեծ ոգոյ անդամներն ալ աս որոշման հաստատելով՝ հիմա ալ խորհրդանոցն կը պահանջէն, որ աս որոշումը նոյնն հաստատի, ու կ'ուզեն որ մեծ դաշինքը ապրող կարծուած տերութիւններն մեկը (Ռուսը) պատժուի։ — Լուսաւոր մէջ ամենուն ընդունելի սկիզբ մը կայ, որ երբ որ բնդհանուր դաշնադրութիւնն մէջ խոսուած մտանուոր կամ տատանելի դաշնադրութիւն մը վիրաւորուի կամ, բակուի, անով ընդհանուր դաշինքը վիրաւորուած կամ ջնջուած չանպատը* (Լսեցէք։)։ Ես սկիզբը որպէս որ խոսքս բաւական ու կարող է, համարձակ կը հաստատեմ. վասն զի աս սկիզբն որն որ ես ասանկ մեծ ու երեւելի կը համարիմ, բացատրութիւն մը եղած չեմ գտնիր։ Ամոր խորհրդատանիս յինեն ու ազէկ աչքէ անցնեմ Վենտիսլեան խորհրդաբանութեան դէպքը, որն որ քիչ մը յառաջ աս հիմնարարութեան տեսքիս մէջ երբեւ արդեն ակամ ալ հիմնարարութեան դրութեան։ Լեհաստանի նոյն դէպքին մէջ մանաւոր դաշինք մը իրարու յաւելուած ընդհանուր Վենտիսլեան դաշնադրութիւնն մէջ առնուած էր։ եւ ասով ուրիշ տերութիւններն ալ ան մանաւոր դաշնագրերը բնդհանուր դաշնադրութիւնն դիմեցին, ամէն պարագաները մանր քննելով ու եւրոպայի բարեկարգութեան իշխանութիւնն անեցուցեալներն հետ խորհրդակցելով՝ որոշուեցաւ թէ եղերապարան դաշնագրերն դէմ գործուելով ընդհանուր դաշինքն դէմ գործուած չեն։ Անտարբեր դաշինքով Գերմանիայի ապատ քաղաքներուն քաղաքական իրաւունքներնէ զրկուած էին, ու Մինդերի դաշինքը ասոնց իրաւունքը նորէն ձեռք բերելու համար ընդհանուր (Վենտիսլեան) դաշնագրերուն դիմեցին, որ իրենց իրաւունքը պաշտպանեն ու երաշխաւորութիւնին կատարեն։ Մեծ ու երեւելի իշխանները խնդիրը ի հիմանէ քննելով՝ որոշեցին որ Վենտիսլեան դաշնագրերուն մէջ խոսուած մանաւոր դաշնադրութիւնն դէմ գործուելով՝ ընդհանուր դաշինքին դէմ գործուած չէ։ Օրուցուած երեւելի իշխանները էին Ալեքսանդրիայի (Շէֆ) մեծ տանուղպիկը, ու Ամաղարէն կարդինալը։ Ես

* Ես պատմածս ազէկ իմանալու համար գիտնալու է որ Դրեսդեն քաղաքը՝ 1813ին միայն Աւստրիայի ու Ռուսաց կայսրներուն ու Թրուսիայի թագաւորին կամքը ազատ բաղաք եղաւ. ասանք իրենց մէջ աս յանձնա համար տանանին դաշինք գնելն ու Գրուպրա միայն իրենց պաշտպանութեան տակ ազատ քաղաք ընելն եղաւ նոյն տանանին դաշինքը Վիենայի ժողովքին ստանալու մէջը աս եղաւ։ Լսանենասոր կ'ուզե ըսել. որ երբ տերութիւնները իրենց մէջ գրած դաշինքը իրենց ազատութիւնանց վերջնեալով ամենէն Վիենայի մեծ դաշնագ դէմ բան մը ըսած չեն ուզուիր։

զոփանութիւնը յանձնէցին։ Յունիսի 26ին ժողովքին մէջ 186 ասենակալ կար, ու ասենքը՝ վերջապէս ընդհանուր փաստաբանին աս նիւթիս վրայ տուած տեղեկութիւնները քննելով որոշից որ Ֆերան Պիտիէն՝ գլխաւորի տեղակալը ու Դաւղիայի ասենակալը, դարձեալ Բարմանդիէ փաստաբանը, Բէլբրբա, ու Դէսադ Գաւղիայի ասենակալը (որոնք երբեմն Մայիսի 12ին դահճին մէջ կնքոց պահուան ու Հոկտեմբերի 19ին պաշտօնանութեան ժողովքին մէջ արտաքին գործոց պաշտօնեայ եղած էր) դատապարտեն, որովհետև բաւական ամբաստանութիւն կայ որ ասոնք 1842ին Հաւտ-Սաոն (Haute-Saône) գաւառաց ազգ. հանքը Բարմանդիէին ապրուստ համար հատարակոց գործոց պաշտօնեային կաշառք կերցուցեր են, իսկ ընդարձակը Պ. Դէսադ ան ասենը հոտարակաց գործոց պաշտօնեայ ըլլալով՝ պարդեւ ու տակ ասնելով աս հրամանը տուեր է, որ իր պաշտօնին աս մասին համար չէր կրնար առնուլ։ Խորհրդեան գահերէցը որոնք դարձի ինձ օր օր աս բանիս վրայ պիտի վիճուի, ու դանենք հինգ օր յառաջ ամբաստանեալներուն պիտի ծանուցանենք։ Դատի կոչուողներուն հասակն աս է։ Դիւպիէր գլխաւորը 61 տարուան է, Բարմանդիէ՝ 55 տարուան, Բէլբրա՝ 75 տարուան, ու Դէսադ՝ 67 տարուան։ Բոլոր դերերնը պաշտպանելու համար կարդաւ Բէլէ, Պարոշ, Շամբի ու Կոմիէ փաստաբաններէրը ընտրած են, որոնք ամենէն քաջ փաստաբաններն են։

— Դաւղիացւոց Քրքինքինա ըրած արիւնհեղութեան պատմութիւնը՝ Պոնագիգիւսիոնէ լրագրին գրուած թղթի մը մանրամասն կը պատմէ։ Լեսիլ ծովակոյսին Մաքաոյէն եկէլէն հետը, ս իպ դրիէօզ (ֆրէնէ) նաւը՝ Լարիէր հրամանատարին Քրքինքինցի թագաւորին գրած թղթին պատասխան տուի։ Գ. Երկու տարի յառաջ Սինեացւոց թագաւորին հանած հրամանագրին նման, Քրքինքինցի թագաւորն ալ՝ քրիստոնէական կրոնին ազատութեան հրամայեցաւ հանէ։ ու Դ. Տեղ մը տայ ուր Քրքինքինա մնալու եկածներուն յիշատակարան ու արձան կանգնուի։ Ս. ֆրդրիէօզ նաւը Դուրան հասնելուն պէս՝ ծանոյց որ Պլուար կրկնայարկ (ֆրէնէ) նաւն ալ եսի։ էն կու գայ։ Ս. ֆրդրիէօզ ազգէ ընդունելութիւն չգտաւ։ մանաւորմիները (երկրին նախարարները) դրին մէջերը խանդաղուն պէս՝ տանուլ շուկային, ու նաւին իրենք սրէն աւելի նուազ հանդարտի մէջ կենալ։ ու մանաւորներուն հրամանին նաւէն մարդ դուրս ելլելու հրաման չէին տար։ Ս. երբ յիշուած նաւուն հրամանատարը տեսնելու գլխաւորին հետ խոսիլ ուզեց, ուսն ան միջոցին մէջ Պլուար նաւն ալ նաւահանգիստ մնաւ։ Նաւահանգստին մէջ գտնուած Քրքինքինացւոց հինգ (ֆրէնէ) նաւերը՝ նոյն օրը դուրս ելնել կ'ուզէին, բայց կրնար նաւին հրամանատարը տեսնելով օր անոնց նաւահանգստին մէջ կենալը իր վախճանին դիւրաւ հասնելու ազէկ կը ծառայէ, արդէնից թող շատաւ։ Դիւ մը նաբր տեղացին գլխաւորը նկաւ, ու նաւուն հրամանատարն ալ 50 հոգւով ցանք եկաւ։ Երիկոյն խոսակցութիւնէ ետքը, գլխաւորը թագրիք չէ ինչ առնուլ հարցաւ եւ ոչ տեսնել ուզեց, բայց խոստացաւ որ 10—12 օրէն ետքը պատասխան կու տայ։ Տասնութերորդ օրը հրամանատարը մարդ խրկեց՝ որ տեսնէ թէ ինչ պատասխան կ'ելլէ։ բայց արդէն առջի օրուընէ կը տեսնուէր որ ծովին եղերքը զօրաց շարժուած մը կայ։ 6 մեծ նաւեր նաւեր, որոնց մէջ գրեթէ հարիւր հոգիէն ու 20 թիւ քարշելէն աւելի կար, նիսան եղերքի նեռեցին, ու ասոնցմէ պատերազմի պատրաստութիւնները աւելի յայտնի կը տեսնուէին։ Երիկոյ առտու զարդերի նաւերուն պաշտամանակներէն մէկը՝ տեղացի քրիստոնէ մը (որ լեզու չգիտնալով նշանով կը խոսէր), խնամաւոր որ Քրքինքինացիք Դաւղիացւոց նաւերուն վրայ պիտի յարձակին, շատով նաւ գարձու ու բաներ խնայուց։ Հրամանատարը մարդ խրկեց գլխաւորին ու բաւ որ թէ որ ճանչերը տեղերնէն շարժին, վնասին կրակ կը թափեմ։ Պատասխանը օրուան չքաւ, ու երկրորդ օրը նշան տուելով 6 մեծ նաւերը Դուրանի շինուածքին դարձան, ու կռիւ սկսաւ։ Շուտ մը Գաղղիացւոց սոսկալի կրակէն Քրքինքինացւոց (ֆրէնէ) նաւերէն երկուքը օգը ելան, երկուքը պատեցան ու մէկը ընկղմեցաւ։ 73 վիրաւորներ մէջ բերուր հանդիսաւորութիւնը լմընցաւ, ու երկրորդ օրը Գաղղիայիք հոն տեղը պատուած դղեակ մ'ալ կործանեցին ետքը երեք տեղը դարձան։ Հիմա խնդիր է թէ Գաղղիացիք նորէն ետ պիտի դառնան թէ չէ, որովհետև աս երկրին հետ Լուսովիկոս Ժ.Դ.ին ժամանակէն է որ հարցդակցութիւն ունին, ու աս անգը Ասիոյի մեծ նաւահանգիստներէն մէկը ըլլալով՝ անկից յուսացածներն մանաւանդ թէ ունեցածնին միայն կրծի շահ չէ։

ԱՆԳԼԻԱ

Լոնտոն 23 Յունիսի։ Բարոյ Բէզդիայի թագաւորը հոս հասաւ։ Ինչպէս կ'ըսուի, աս ճամբորդութիւնը տասնչորեան համար բլլալով աս կողմերս ոչչափ ասուն կենալերը չի խլացու իր։

— Յունիս 24։ Լանեակաշէրուն խորհրդեան մէջ երեւելի բան մը չանցաւ։ Մէյ մը Լորտ Պրուկէնը Տաս Անգան կոմսին ու իր ընկերներուն գերութիւնը պատասխանի երկայն տեւողութեամբ դէմ խոսեցաւ, ու ըսաւ թէ կը յուսամ որ նոյն կոմսը գոնէ իր պատուոյն վրայ խոսք տալով շուտով կ'ազատուի։ — Պ. Ռոպէկ հարցուց թէ Լորտանանցւոց գերիները Անգլիացւոց նաւերուն մէջ որոնուն ծախքովը կը կերակրին, որպէսզի Անգլիացւոց վրայ բան պիտի՝ որ ելլայ, ու աս նոյն ծախքերը աս ատենն ելեւմտից հաշուին մէջը պիտի՝ որ մտնեն։ Բարձունի գանձապետը պատասխան տուաւ թէ մինչեւ հիմա անոր դիտակները շատ մեծ չեն։

— Ցոյն օրը Թոպոհիին Պէդդինկէմի ապարանքին մէջ հանդիսաւորութեամբ Ալէնդ Օլէր Պաշտպանի գնասանը ընդունեցաւ, օրն որ երկրին տանն Անգլիս գիտպանութիւն ընելն եանէ՝ Դաւղիա գացած ու անկից նոր գարձած էր։ Իսկ Յուլիսի 1ին Լանտոնէն այսպէս կը գրեն։ Պրոյեի գուրբը երէկ իրիկուն հոս հասաւ, ու շատ մը Թոպոհիցի պիտի ներկայանոյ իր Դաւղիայի դեսպանութեան հրաժարելու համար։ Պ. Սէնդ Օլէր գալ երկուշաբթի Անգլիայէն բաժնուի պիտի՝ որ Ամէն մարդ կը ցաւի։

— Սրն լրագիրը կը ծանուցանէր թէ Թոպոհիին ամսոյս 13ին անձամբ խորհրդանոցը պիտի՝ որ գոնէ։ բայց Դաւմն եւ ուրիշ լրագիրներ կ'ըսեն թէ ակնութիւնը՝ խորհրդանոցին դարձ իրը մինչեւ ամսոյս 23ը պիտի՝ ուշացնէ, նոյնպէս ալ խորհրդատան լուծուիլը ուշ ձգել կ'ուզէ, որպէս զի նոր պատգամաւորներուն ընտրութեան տարին եղած շփոթութիւնները հանձքի տարին չպատահին"։

— Գէտ. խորհրդանոցը չի գտուած չենք ուզեր մեր ապագայներնը աս տարուան խորհրդանոցին մէջ գլուցուած երեւելի տարեւելի տարեհանումներն զրկել, որն որ Պ. Ֆիտպատրիքի պատգամաւորը Մարտի 16ին Գրագաբին Լեստրիոյի տեսութեան հետ միանալուն վրայ խոսեցաւ։ Ա. ո Գրագաբին առնուելուն վրայ շատ ուղղամ շատ տեսակ խոսուած ու լրագիրներու մէջ գրուած է։ Թէ որ մէյմը Անգլիայի ու Գաղղիայի հիմնարարութեան Լուսիտանոյ խառնվելեան մէջ խառնուիլը մոռանալու ըլլանք, կարծենք թէ Գրագաբին դեպքերը հարդարանան։ բայց Պ. Ֆիտպատրիքի խոսքը որն որ հանուռանալով հոս կը գտնենք, խնդիրը աւելի եւս կը լուսաւորի, ու ամէն տեսակ տարակարծութիւնը կը փարատէ, որովհետև այնպիսի խորհրդանոցի մը մէջ խոսուած ու ընդունելի եղած է, որն որ քիչ մը առաջ բոլորովին հակառակ կարծիք ունեցած ու բողոքած կը։ Հատակի Պ. Ֆիտպատրիքին Ճառը։

"Տիրոջ. Ես ինդրեցա վրայ պուրիր. ամէն խոսքերուս մէջ միայն ձեր ուզիղ մտաց դատաստանին կրնամ դիմել, ու ոչ թէ ձեր տրամին կիրքին։ Շատ խնամուն պատմութիւններ ու ճարտարասանական ջերմ ոգւով խոսակցութիւններ լսեցի, որոնք թէ որ 1772թն (Լեհաստանին առաջի բաժանման տարին) խոսուած ըլլային՝ մեր խորհրդատան մեծ պատիւ կ'բերէին, ու տարակոյս չկայ որ Եւրոպայի վրայ ալ մեծ ազդեցութիւն բրած կ'ըլլային (Լսեցէք։ լսեցէք ու ծիծաղ **)։ Բայց Լեհերուն ինքնիշխան տերութիւնը վերջացած է։ Լեհաստանի սկզբ ինքնիշխան տերութիւնն կործանման վրայ է ալ, կը յուսամ, մանաւանդ որ այնպէս կը կարծեմ թէ Անգլիայի շահուն համար պէտք էր որ Լեհաստան ինքնիշխան ու ազատ կենար։ — Պիտի արդեւք ձեզի յիշեցնել որ Անգլիայի խորհրդանոցը Նէրսոյոյի ամէն ժողովներէն եռքինն է, որ Լեհաստանը բաժնող տերութիւնց բանած ընթացքին վրայ դատաստան ընելու իրաւունք ունենոյ (Լսեցէք։)։ Ես բանարանութեան է դարձ գրուելէն յետաջ, ան ժամանակուան Անգլիայի տարաբնին գործոց պատասխանատու ամէն մարդուած ու պատրաստուած բաները տեղն ի տեղոյ խնայած էր։ Ինչը Գաղղիայի ազդեցութիւնը հոս հաղորդակցութեան մէջ էր, ու Գաղղիայի տարբ.

* Անգլիացւոց պատգամաւորներուն խորհրդատուներ եղողը տարի մէկ մը ըլլալու։ այս ինքն վեց տարին ընտրուած պատգամաւորները մեկնելու իրենց պաշտօններն կ'ելլեն ու տեղերնին նոր պատգամաւորներ կ'ընտրուին։ Ես տարի վեցերորդ տարին ընտրուս։ Ասոր վրայ ու դրան ընդարձակ տեղեկութիւն կրնայ տեսնուլ Փիտպատրիքի Հերբերտիանց գրուած գրքին մէջն։ Հանրագր Ա. էր. 241 — 245։

** Բարոյական Ճառերու մէջ գրեթէ գրուած ձեռագիր լաւերը՝ ժողովականներուն քան զանազան խոսքերը կամ քան նշանները են։

նիրը յառաջ անցաւ ու Անգլիայի հետ միացաւ որ ան բաժանումը արգելէ։ Ես մեր պաշտօնեան դիտաբերեամբն ու տեղեկութեամբը մեր մինչեւ հիմա ունեցած արտաքին գործոց պաշտօնեաներն ամենէն մէկն էր մեր։ Բայց Անգլիայի խորհրդանոցը ինչ քրտաւ։ Երբ որ Լեհաստան բաժնուելու վրայ էր, նոյն պաշտօնեան պաշտօնէն ձգեց մերժեց (Լսեցէք։)։ Լեհաստան բաժնուեցաւ. նոյն իսկ Գաղղիան որ աս բաժանումը արգելելու համար Անգլիայի հետ միանալու կ'ուզէր, քիչ մը եղբը Ամերիկայի մեր սեղհանոն գաղթականներուն կուռին մէջ՝ մեր սիրերիմ ու անհայտ թշնամին եղաւ։ — Այդ եղիէ ճշմարիտ է, եւ կարծեմ թէ ասոր վրայ մեկը շատախաւսիր, որ տաղնէրս եղած. ինդիրը՝ Լեհաստանի բաժանման ազէկ կամ դէշ։ ըլլալուն հետ կապ մը չունի, ան ասան ընենք ու տեսնենք թէ բան մ'ինչ բանի վրայ հաստատուած է ինդիրներս, որ պիտի որոշենք։ Կը ըսուցուի ու կը պաշտպանուի որ երեւելի գաղնապրութիւն մը (Լենինգրատը) միրաստուած ու քանուած ըլլայ։

Ես ան ատեն սանեանաւոր Գրագաբ քաղաքին պատմութիւնը շատ ատրիներն վեր մինչեւ հիմա յառաջ կը բերի, ու կը պատմի թէ ինչպէս Գրագաբ քաղաքը՝ որն որ կոտրելի սկիզբները Լեւսարիայի տակն էր, Եկաթերայի անցաւ, վերջին Լեհաստանի քաղաքը եղաւ, եւ որ ուրիշ տերութիւնց պաշտպանութեան տակ մնաց։ Ես միմարին մէջ պաշտպանութիւնները շատ անգամ զօրքով քաղաքը բռնեցան ու տիրանալու թիւնը փոխեցին, այնչափ որ միւնչեւ քաղաքին տարեկանութիւնն վրայ ղանապան կարգադրութիւններ ալ բրին։ Լսեմ եղբը՝ ասանկ խոսքը յառաջ կը տանի։ Պ. Լեհաստանի բաժնուելէն ետքը դեռեմ 80 տարի անցաւ, որն որ Նոր բռնած պատմութիւնն ժամանակին քառասունն ունի է։ Ես 80 տարուան մէջ Անգլիա իր գաղթականները կոչարնցուց, Գաղղիա ապատամարդեցաւ, Լեւսարայի դատարը առնուեցաւ (Դարձեանէն)։ Իրանանան՝ Անգլիայի հետ միացաւ. մնանանդ թէ աս մեծ գիպուածներն ետքը այնպիսի դէպքեր ալ պատահեցան, որոնք որ նոր բլլալնին դեռ հոս անգլ հանուանքներուն մարդն չեն եղած (Հաստատեցեն)։ Արդ. աս պարագաները մտածելով, մի կնոջ ասանեալ որ Լեհաստանի բաժանումը հիմա այ. բաղաքական մեծ գիպուած մը բլլալն գաղ

իրաւանց դէպքը ոմեակս յայտնի է որ չէր մէկը՝ որ կարող բլլայ ինքիլ կամ սուտ հանել։»

Այսպէս եւրոպական ամենախոշոր Անիվէկի ժողովքին դէպքը յառաջ կը բերէ, ուր որ Պրանտէպուրկի կարգադրիչը Աուէնդորոպ իսկապէս Ռոմապրիւնի դաշնագրին հակառակ բրած տարտարութիւնները գէմ, Վենատիկեան դաշինքը յաւաջ բերելով, Լուսավիկոս ԺԴ. Փոքրիկոյոց թագաւորին կը բարդէր, որ նոյն դաշնագրեան առարկայեան էր։ Լուսավիկոս ԺԴ. մեծատուն թագաւորը այսպէս պատասխան տուաւ. «Պատրաստ է որ Սուէդիայի թագաւորը Ռոմապրիւնի դաշինքը բակէր, բայց մենք ինքը կրնար յանձն առնել որ մէկ եռամեայ մասնաւոր դաշինքին դէմ բլլալով՝ ընդհանուր դաշինքին դէմ եկած բլլայ. այդ թէ որ ասոնցիրատ թագաւորութեան առարկել յանձն չես առներ, ան ատեն ես քու երկիրդ զորք կը խարեմ ու բանի գլխով կը ուրախամ»։ Այս բանէն եւեր ասենախօսը՝ խօսքը Ռիսվիքի ժողովքին վրայ կը դարձնէ, ուր որ Լուսավիկոս ԺԴ. նոյն պատասխանը տուաւ դեսպանաց իշխանութեան՝ որ ազատասխան կրնը Պասլի մէջ տիրոջ կրնը սեպելու ընդդիմութիւն կը ցուցնէին, ու կ'անցնի։ Ինպէրդ Ռիվին բրած առարկութիւնը՝ թէ ինչ օգուտ է բռնել՝ որ Վիէնայի ժողովքին գործոցը փոյ տեսլած դաշինքը՝ նոյն ընդհանուր դարձոցը մէջ առնուած մասերուն զորութիւնը ունի, երբ որ նոյն ուժը ու զորութիւնը չունենայ։ Այս առարկութիւնը կը լուծէ առնախօսը ցուցնելով թէ նոյն իսկ ազնուական Լոքաք* (Ռոքիլերդ) ու մեծարոյ պարոնը (Ռ. Բիլ) ուրիշ անցած դէպքի մէջ առ սկզբամբ Ռիգիսն Հարանդայի թագաւորութիւնէն բաժնելնին, միայն Դանիոյն իրաւունքին կոնչէլով, ու կը սկսի Գրագուի ազատ քաղաք բլլալուն պատմութիւնը պատմել։

(Մնացածը դոլ թուին մէջ)։

ՀԵԼՈՒԵՏԻԱ ԿԱՄ ԶՈՒՅՑԵՐԻ

Պ. Մայէր Լուցիանի մեծ խորհրդեան դահլիճը ու սերուութեան առնեագրիկը՝ պետութեանհանդը պատրաստուր երիտասարդ հանար՝ պարտաւորեցնելով, երբ որ նոր դահլիճը ընդունելու համար ժողովքը կը բանար՝ խոստակցութիւն մը բրաւ, որն որ բուն Հելուետիայի հիմնական սիրքին առջեւ բերելուն համար հաս տեղը հանուսու

շինուած լաֆիներ, բրդեայ (ֆանելա), գանկապան, թուղթ, սեռակ սեռակ ապրանքներ, հայրի, ապա-կիներն ուրուանք (գնոռ), դարշաքար (ենի նոռը), աղնիւ խնցոնէն անօթներ (ենի), ոսկի ու արծաթի թել, լուսին փայտ, ապարիչ ու պարպասի գործուածներ, երիսմենիներ, ինչպէս ածելի, մկրատ, ամէն կերպ գարտուղներ, ասեղ, գնդասեղ, գամ, գերանդի, մանգաղ, խոպաղ, տապակ, երկաթի թել, եւ այլն։ Պոլսէն Հանրային Դիւթեր ու գիրդրաներ. զոր օրինակ ընդիկ, զատիկ, ծծատիր, ոլինկ, արոյր, կապար, սպիտակաղեղ (ե-ՊՏԻ-ԳԷ), իրուկ (ՁԻՆԷՁ), արշասպ, ժանտաջուր, բիւնեկի եղ, թեղիակ, գիներար (ՓՐԱ՞ ԲԱՐԻ-Ր)։ Ընտանի գառ կաւքեր, տաւ իրենը (ԱՎԿՈԼ), կահ կարասիք, եւ. փայտէ շինուած զանազան ամէնի ապրանք։ Այս անցած տարուան մէջ Լատրիայէն Ցանկիստանի գացած ապրանքներուն գինը կէմ ապրանքի կարծեսք որոշելու համար հաստատուն բան մը չկայ։ Ալ ամառանոցներու տեղեակ վաճառականի մը կարծիքին նայելով՝ բոլորը 100 — 120 միլիոն ՀԻՐԱՆԻ կը հասնի։ — Ընդհանրի վաճառքը՝ ինչպէս ամրիշ արեւելեան կողմերը, նոյնպէս Ցանկիստանի մէջ ալ առաջին տեղը կը բռնէ։ Ընդ դիպէն եկող բամբակի լաֆերը շատի զուրս շատ են, եւ Ցանկիստան, Պարսկաստան ու ուրիշ տեղեր կը խրատրուին։ Ընկեց զատ Ընդ դիպի ճարտարութեան ապրանքները, որ առելի կը ծախուին, տանք են. ջուխտ, կտաւ, մետաղեղեններ, ամէն տեսակ երկաթեղէններ, տապակի, դարշաքար, լիմոնեղ (ԼԵ-ՆԷԼ), չզարծուած երկաթի, հանրային ոսկուս, զտած շաքար։ Ալ երկրագործ հոս գործածուած ապրանքի ապրանքներուն մեծ մասը Ընդ դիպի երկրներէն կը բերէ կը ծախէ։ — Պարսիկներ կան գան կերպասներ, բամբակի լաֆեր, ծխանելիք, նոյնաձեւ (ՏՈՊ) ու չքնաղ բաներ, կահ կարասիք, կոշիներ, շատ տեսակ կաշիներ, գեղարուեստներ, շաքարով եփած պտուղներ, զարշաքարի կրակարանները եւ այլն։ Հարաւային Դաղդիայէն շատ կարմիր գլխարկներ (ՖԷՏ) կ'երթան։ բայց հիմա քանի որ Ցանկիստանի մէջ ասոր գործածումը դադրեցաւ ու. յառաջ գնաց՝ Դաղդիայէն երկրուածներուն թիւը շատ քիչցաւ։ — Ընդդիս կը խուրէ չուխայ, կտաւ, զինկ, հարար, ոսկեսակոպիտ, երկաթի գամ, ապակեղէն ուրուանք, եւ ուրիշ շատ երկաթի ապրանքներ ու ապակիներ։ — Ֆերմենիան շատ ու անհամար բամբակի ասպիներ կամ լաֆեր կ'երթան, եւ ասոնք Ցանկիստանի վաճառականներուն մէջ՝ Ընդդիացոց ապրանքներուն գլխնայը կ'ելլեն ու կը մղեն. ասոնցմէ Ասիայի նեբսի կողմերն ալ կը խրատրուին։ — Լոռանան հասարակորէն կիրարան, յարդէ փեղջիներ, ու թեռդի կտ. տալ։ — Պարսիկներն թեռդի, սպիտակաղեղ ու շորցած ալիւրեղէններ կը խրկէ։ — Ասուսատան կը խրկէ չգործուած երկաթի, երկաթի թիթեղ, նաւու դրպաններ եւ ուրիշ շատ առանձնէններ, հատ կտաւներ, ինչպէս առատատի ու պարկի կտաւ եւ այլն։ Լոռանէն մեղրատան մեղրակոյտ մոմեղեր, մոմեղեր, ոսկեր ու շորցուցած կոշիներ, ալիւր, ճարպ, կարագ, կատաւ, կատաւ ենգ (ՊԷՐ ԵՈՂԸ), ոսկեղ ձկնկիր (ԽՈՖԷՐ) ու ուրիշ տաղ ու ծխած ձկներ եւ այլն։ — Այլ իսկ հիւսիսային Ամերիկան բամբակի դէն բերբերն գտա, բոլոր նոյն կողմերու զանազան ապրանքը կը խրկէ, որոնք Անդրիոյնք չեն բերեր։

Իսկ Ցանկիստանին զարս խրկած վաճառքը 1846ին ուրախալի աճում ու յառաջացում մը ունեցաւ։ Այն բանին աւելի ցորենավաճառութիւնը մինչեւ հիմա չտեսնուած կենդանութիւն մը տուաց, որովհետեւ Ցանկիստանի հանքը առատ յաջողած էր, ու մեկալ կողմանէ ալ ասասիկ ու անդադար բնուղներ ըլլալով՝ Եւրոպայի ու Ասիայի Ցանկիստանին նաւահանգիստներուն մէջ ցորենի նաւերուն երթեւեկը չպակտեցաւ։ Այս բարդայի վաճառականներուն ան կողմերը զանազան զարծանկները զանազան գաղտներ պատրաստեցան, ու. իրենց յանձնարարութիւն ընդունելուն համար անանկ երեւելի գործքեր կատարեցին որ բանեցուցած դրամագլուխներն կրկնեցան աւելի շատացաւ։ Ցորենին վերջի տարիներուն բարձրացած դիրը ոսկեղէն որ այնուհետեւ հետ ու գաւառներէն ցորեն գնուի, ուսկից ալ յաղագոյն սատիկ կրողէրը մնացեալով։ Եւրոպայի կողմերը կամ քիչ կամ ոչինչ բերը կը խրկուէր։ Ընդ հակառակ անցած տարի բանը ան ատենանի հատաւ. որ մինչեւ ծովերեցեալ գլանի քարտիներն ալ սկսան ատէն անդէն ցորեն խնայել։ բայց դատը իր հպատակները ոսկեն պահել ուզելով՝ աս քաղաքներէն շատերուն ցորեն դուրս հանելը ազատեցաւ։ Այս բանս մէջ ամենէն աւելի ուտուտը ըրին Վոլգայ, Գաւարա, Թեռատոնիկ (Ուքրանի), Ինեդ, Ուէրս քաղաքները, գարձեալ Զմիւռնիա, եւ. Նէնի իսբէրէ, նոյնպէս Պարմարա ծովուն մէջ Թէքիր տաղը եւ Սիլիվրի։ Սեւ ծովու մէջ Պարկաց, Վառնա, Պայէզիդ, Ասիայի Եկիպտոս՝ Պաղեստին, Տրապիզոն եւ Պամանա։ Ընդամենը տարի Ցանկիստանի նաւահանգիստներէն եկած բոլոր ցորենին չափը 9 միլիոն քառ. (ՔՎԻՆ) կը հասնի հիմա, իսկ գինը 200 միլիոն ՀԻՐԱՆԻ։ — Ցանկիստան՝ ցորենէն զատ ուրիշ բերքեր ալ դուրս խրկեց, ինչպէս մանրա, բուրդ, բամբակ, գզուոր (ՀԱՐԸ), քրքում, եղ, ծխախոտի (ԼԻ-ՆԷ) կաւ, եւ այլն, որոնց առուտուրը ալէկ դնաց։ բայց գինն ու ելիքը ալէկ շեմուցուիր։

(Պատանի տարի անդամ)։

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

Լատրարտանցիս, Բիւնինդիէն ու Խալիպի մեացած կողմերէն եւ Դաղդիայի հարաւային կողմերէ մերջին անդամ հասած լուրերը կը ծանուցանեն թէ աս տարի խոզակէն (ԼԷՆ ԳՕՂԸՆԸ) խիստ ատատ շահ վատասիկը. յոյս կայ։ Վարիպի վաճառատեղին շատ քիչ անգամ՝ պատահած էր որ հիմակուան պէս մեռաբի կողմանէ աս ատենանի աղքատ բլլար։ սակայն պոչսի քիչ պատատ վաճառին համեմատութեամբը դները ուրիշ անդամներէն աւելի վար են։ Այս բանիս մի միայն պատճառը՝ կերակրեղինոց խիստ սուղ ու տարիին խիստ քիչ բլլալն է։ Այսր հանդր Դաղդիայի մեռաբրին գինը հիմա ալ որ խոզակը պոչսի առատ է, շարունակեալ դիտ՝ որ. տեղ հակառակ կը կարծուի որ արեւելքի տեսակներուն գինը աւելի նիլ, որամիտներ հոն շատանալիր, ու խոզակը հոն պէս առատ չլալոյնը։

— Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ նահանգներուն վաճառականութեան լուրերը յաջող են։ Բարեկներն գինը քիչ մը բարձրացեր էր. բայց նեղուն իսպանիէն այնչափ ցորեն դարս վրայ է որ քիչ տատնուան մէջ նորէն գինը իջնալը անտարակոյս կը սեպուի։ Մանաւանդ որ աս տարի հունձքը արտաքոյ կարգի յաջող ու առատ է. կը յուսայի որ նոր ցորենը մեկ շարքուան մէջ վաճառատեղիներուն մէջ բերուի։ — Իսկ բամբակի հատոր այնպէս կը կարծուի թէ ոչչափ որ կիրակիներնեաց գինը բարձր մնայու բլլայ, այնչափ ալ բամբակի գինը վար պիտի չիջնայ։

ԵՐԿՐԱԿՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

ԱՍ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀՈՒՆՁԻՆ ՎՐԱՅ ՏԵՍԼԵՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւրոպայի ամէն կողմերը աս տարուան հունձքը շատ ալէկ վիճակի մէջ կը գտնուի։ Մերձաւոր ալ Գերմանիա եւ. ուրիշ Գերմանական պատերազմի մէջը անկերը ոսոխական ժամանակէն ուշ սկսան տարեմտնալ, անչափ ալ հիմա զարուս ամեցան ու բարձրացան։ անկերու ստամոքը ու ամէն տեսակ ընդերկրները ալ բաներէն պանդէրի առատութիւն մը կը գտնուին։ — Ամպարատորի յամանս ու ատատիկ, բայց մէջ ընդ մէջ անձրեւներէն մերմացած տարերը գարշերուն ու պարտէզներուն մեծ օգուտ ըրին։ Լեմոնիներուն տերեւները խիստ շատ ու առողջ վիճակի մէջ են. ցորենին ու հաճարին (ՇՎԱՎ) յոյզերները բիչ մը բարակ են, բայց հասկերը արդէն շատով հասած ու վարի հատնուան մէջերը լեցուն են. սիմիտարը (ՄԷՐԸ ՊՈՒՐԴԱՆԸ) խիստ ալէկ կը յառաջանայ։ Կոտրի կողմանէ բոլորովին ապահովութիւն է. որթատունկերն ալ (ԱՄԱՆ) շատ ալէկ վիճակի մէջ են։ Խոտոց բերքը թէպէտ շատ առատ չէ, բայց ամենայն շատ ալէկ ու հասուն ճարակ պիտի պատրաստէ։ — Պոլսոյ ու Լուգդա Ապիսի մերձերը հասատատն յոյս ունեցան ամէնքը թէ ցորենի հունձքը խիստ առատ պիտի բլլայ։ — Լիկեցոյ ակուրթեան մէջ ալ ցորենը մեծ յաջողութիւն կը խոստանայ, մերձի սիմիտարը շարունակեալ երաշտ թէեան պատճառաւ քիչ մը վնասած կ'երեւայ։ Իրենի արտերը մեծ յաջողութիւն կը ցուցնեն։ — Հարաւային Թիրոլէն անդադար հանող լուրերը յաջող են։ Ցորենի դաշտերը, կրանի, պնդոնի լեցուն հասկերով զարդարուած են, որ խիստ քիչ անգամ պատահած էր։ Հոս տարիներէ վեր ծառերու վրայ աս տարուան դէս քիչ պատատարդի տունկ (plantes parasites)* տեսնուած չէր։ Լուսնի սիմիտարը՝ ոչչափ որ հիմակուան վիճակէն կրնայ դուշակուիլ, շատ ալէկ պիտի՝ յաջող։ Նոյնպէս խաղողի ոստերը խիստ առատ բերեան։ Իտալոյ վրայ գրուած կ'երեւան։ — Իսպանիայի կողմերուն դաշտերն ալ ընդհանրապէս շատ ալէկ վիճակի մէջ են. իսկ Հունգարիայէն եկած լուրերուն վրայ ամենուրեք ուրախալի գրեթէ բերքեր վրայ ամենուրեք ուրախալի

* Պատատարդի (ՀԱՐԸՐ ԳԻՆԱՆԱՆ) կ'ասուի ան ՀԱՐԱՏԿԱՐ անկերը, որոնք որ ուրիշ ծառերու վրայ կը բուսնին եւ անոնց ուրնարարի հիւթը կը ծծելն կ'ապրուին. ինչպէս է մանանան (ԹԱՆԱՆ), սնկին (ՄԱՆԻՐ) մէկ քանի տեսակներ եւ այլն։

վերջերը թէ ամառուան ու. թէ ձմեռուան ցանք խիստ ալէկ վիճակի մէջ էր. օդն ալ շատ ալէկ էր. միայն շաղդամասակը (COLZA)* կ'երեւայ թէ նուազ բերը պիտի՝ ունենայ։ — Ոսկի միա հանդարտ քիչ շարժումներ մէջ անցաւ յառաջ եկաւ. ու. ամենաւ որ գրեթէ ամէն տեղ հունձքի հասած է։ Հնդկանին հիմակուան վիճակը մեծ առատութիւն կը խոստանայ։ Նաեւ շաղդամասակը ամէն տեղ շատ յառաջ եկաւ։ բոլոր ծառերը առատ ծաղիկ լեցուած ու զարդարուած են։ — Պոմիերա Պայիսի վերջերը ցանը ընդհանրապէս ոչչափ ալէկ վիճակի մէջ էր որ ամէն մարդ կրնար առատ հունձքի մեծ յոյս ունենայ։ — Պրիսէլի օրագիրը կ'ըսէ։ Ռեղիա աս տարի կ'երեւայ թէ պտուղը առատութեան մէջ ցորենէ վար պիտի՝ չմնայ։ Լիմիմիք ու Լիմպուրգին գրուած նամակները կը ծանուցանեն թէ պտղոյ ծառերը երկու գարուներու մէջն ալ արմնելի առատ բերեր կը խոստանան. ծաղիկը իր ժամանակը այնպէս ալէկ անցուց, ինչպէս որ կը բաղձայուէր, չիանեցաց ինչպէս որ անցած տարի եղած էր, անոր համար ալ յուսա ու. խանաւ եղանակ վախ մը չմնաց, որն որ այդպէս շատ անգամ մնալին յոյսերը պարապի կը հանէ։ Պոռուղները ամէն վերջը մեկտ ու. բարեխառն օդին ազդեցութեամբ շուտով յառաջ պիտի՝ երթան։ Ռեղիոյի Մանիմիէորը Ապիսի 20ին կ'ըսէ. Նամբ դատարան ամէն լուրերը ընդհանրապէս արտերուն վիճակը խիստ կը գովին։ Հոմարը հիւսիսային հողէն ելաւած էր, բայց հոսը եկած անձրեւով շտկուեցաւ, ու կրնայ ուրիշ անգամներուն պէս հունձք յուսացուիլ։ իսկ բոլոր ուրիշ ձմեռուան ցանը խիստ ալէկ վիճակի մէջ է, եւ մասնաւոր եղանակաւ մը առատ ցորենի հունձք կը յուսացուի։ — Պոլդիա ոնկերը ընդհանրապէս գրեթէ հոս մեացին, անոր համար ալ բերքերը յուսացուածէն քանի մը շարաւի աշ պէտք է որ ժողովին։ Ի վերայ այսր ամենայնի իմացուելան ամէն կողմերու ցանին հիմակուան վիճակը մեծ յոյսեր կը խոստանայ։ — Պրուշի գաւառը (Ապիսի վերջերը) օդը խիստ ու. յուսա էր, ասանն ասանն անձրեւ կա. դոր եւ. արեւ կը բացուէր։ բայց կ'երեւայ թէ իրիկունները ափրոր մեծ ցուրտը դարձեալ. վրայ եղող դանազան տեսակ ճանճերը սասակիցներու մեծ ազդեցութիւն ըրաւ։ Ամառուան ցանները, ինչպէս որ հասարակօրէն կը լսուի, շատ ալէկ վիճակի մէջ են։

ԲԱՐԵՈՅՆԱԿԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Մանաւորդ կղզեցին մեռ Գասպերա անուանով քարաժոյռներու կղզի մը կայ, ուր գերի բրտնուած Գաղղեացիները բրտուած էին։ Հունիսի իշխանը ասոնց անդամներ իր նաւերովը ան կողմերը հանեցաւ. ասոնց՝ խնցած էր որ ան խեղճ Գաղղիացիներուն ոսկորները՝ որոնց Գասպերա կղզին բանտ ու գերեզման եղած էր, անխաղ մնացեր են, ու ժայռերու վրայ ասդին անդին ցրուած կը կենան։ Հանիսէն Բուենոս Այրէն կը գրեն որ Ժուենիլ իշխանը՝ որ ծովապետի փոխանորդ է, աս տարի գարձեալ աս ծովին վրայ ճամբորդութիւն ընելով՝ Պրազան անուն շրջանաւը հոն խրկեր է որ աս բանիս վրայ ալէկ մը տեղեկանայ։ Այս հայրենասէր հրամանին փափաքանք աւ եղաւ որ գաղտնիները տեսնելու քաղաքութիւնը ժողովցին, ու Տէր Գաղղոյ նաւուն քահանան՝ օրհնած գերեզմանի մէջ թաղեց։ Իսկոր Գասպերային ժողովրդը՝ որ 15—20 գեղացիի չափ է, շրջենաւուն նաւաստիներուն ու պաշտօնակալներուն (ՕՖԻՍԷԼ) հետ աս պարզ. գերեզմանի հանդիսին ներկայ գտնուեցան։ Լուսաւորչաբար իշխանը նաւաստիներուն ան ազատութիւն՝ որ ասանց գերեզմանին վրայ յիշատակի համար քար մը կանգնուի, ու վասն աս տարանապիրը գրուի։ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԳԱՂՂԻԱՑԻՈՅ ԱՌԿԱՐԵՐԻՆ, ԳՈՒՄԱՐՏԱՆՆ ՆԱՒՈՒՑ ԾՈՎԱՑԻՆ ՀՐԱՎԱՌԵՑԱ 1847 ԱՄԻՆ՝*։ Հոգովքը աս բանիս շատ հաճելով՝ մի ելրնեն աս վանանաւ 2000 ֆրանք ժողովցին, ու միանգամայն խնդրեցին որ գերեզմանատունին վրայ յիշատակի համար քար մը կանգնուի։ Մինչեւ որ աս կոմիտոյն չմնաց, հիմա գերեզմանին վրայ փայտէ խաչ մը կանգնեցին։

Փոսիզէն Յունիսի 5ին հետագրով առած աս լուրը կը գրեն։ Գանքա զրուսարանը Օմորդոյի գաղութին առջեւէն կը ծանուցանէ թէ Լուենդոն անձնուռուր եղած է, եւ թէ ինքը ստանիսլոյ զորքով քաղաք դիտի մնանէ Ցանկա Մարիայէն իշխանութիւնը հան հաստատելու համար։

* Այս պատկերը ամենին վրայ տես Երկրագործութեան գրքին մէջ. երես. 96։

** A la mémoire des Français morts à Cabréra, l'Escadre d'Evolutions de 1847.